

Отримана 18.03.2026

Прорецензована: 17.04.2026

Прийнята до друку: 21.04.2026

Електронна адреса: 2011satimo@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-7004-8320>

Електронна адреса: kakovkinaolya@ukr.net

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-8772-4065>

Електронна адреса: jalodari24@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0003-1747-2517>DOI: <http://doi.org/10.25264/2312-7112-2026-30-57-62>

Тимофєєв О., Каковкіна О., Родіна Ю. Культура мислення як когнітивний простір саморегуляції в координатах об'єктно-орієнтованої онтології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філософія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2026. № 30. С. 57–62.

УДК 1:159.947:37.015.3

Олександр Тимофєєв, Ольга Каковкіна, Юлія Родіна

КУЛЬТУРА МИСЛЕННЯ ЯК КОГНІТИВНИЙ ПРОСТІР САМОРЕГУЛЯЦІЇ В КООРДИНАТАХ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОНТОЛОГІЇ

У статті досліджується проблема когнітивного перевантаження здобувачів освіти в умовах граничного тиску воєнного часу. Обґрунтовано концептуально нову модель саморегуляції, що базується на принципах Об'єктно-орієнтованої онтології (ООО). Актуальність роботи зумовлена неефективністю традиційних ієрархічних методів вольового контролю, які в умовах стресу призводять до посилення внутрішньої напруги та ефекту «онтологічного тертя», тобто опору між автономними об'єктами психіки. Наукова новизна дослідження полягає у переосмисленні культури мислення як складного когнітивного простору. У межах «пласкої онтології» мислення, емоції та вольові акти розглядаються як автономні реальні об'єкти, що мають власну онтологічну вагу та «вилучену» сутність. Такий підхід дозволяє суб'єкту перейти від ідентифікації себе з деструктивними станами до стратегії афективної навігації та «онтологічної дипломатії». Особливу увагу приділено концептуалізації війни як Макро-Гіпероб'єкта, що викривлює когнітивний простір, надаючи йому властивостей «в'язкості». Автори доводять, що зацікленість на новинах та румінації є актами «прилипання» до в'язкої структури війни, що потребує специфічних методів «повільної навігації». В межах запропонованої моделі розглядається педагогічний аспект, де освітній процес постає як мережа взаємодій між автономними інтелектуальними об'єктами. Запропоновано перехід від «дидактики тиску» до «педагогічної дипломатії», де викладач виступає архітектором освітнього середовища. Практична значущість роботи представлена авторськими рекомендаціями, серед яких: стратегія дипломатичного дистанціювання, протокол онтологічної гігієни та принцип «дієвої присутності». Останній визначається як ключовий механізм подолання когнітивного перевантаження через переведення рефлексії у площину конкретної дії, що забезпечує здобувачу освіти екзистенційну стійкість та професійну автономію.

Ключові слова: культура мислення, когнітивний простір, об'єктно-орієнтована онтологія, гіпероб'єкт, саморегуляція, афективна навігація, дієва присутність.

Oleksandr Tymofeiev, Olha Kakovkina, Yuliia Rodina

CULTURE OF THINKING AS A COGNITIVE SPACE OF SELF-REGULATION IN THE COORDINATES OF OBJECT-ORIENTED ONTOLOGY

The article investigates the problem of cognitive overload of education seekers in conditions of extreme wartime pressure. A conceptually new model of self-regulation is substantiated, based on the principles of Object-Oriented Ontology (OOO). The relevance of the work is due to the ineffectiveness of traditional hierarchical methods of volitional control, which in conditions of stress lead to increased internal tension and the effect of "ontological friction", that is, resistance between autonomous objects of the psyche. The scientific novelty of the study lies in the rethinking of the culture of thinking as a complex cognitive space. Within the framework of the "flat ontology", thinking, emotions and volitional acts are considered as autonomous real objects that have their own ontological weight and "withdrawn" essence. This approach allows the subject to move from identifying himself with destructive states to a strategy of affective navigation and "ontological diplomacy". Particular attention is paid to the conceptualization of war as a Macro-Hyperobject that distorts cognitive space, giving it the properties of "viscosity". The authors prove that fixation on news and rumination are acts of "sticking" to the viscous structure of war, which requires specific methods of "slow navigation". Within the framework of the proposed model, the pedagogical aspect is considered, where the educational process appears as a network of interactions between autonomous intellectual objects. A transition from "didactics of pressure" to "pedagogical diplomacy" is proposed, where the teacher acts as the architect of the educational environment. The practical significance of the work is represented by the author's recommendations, including: the strategy of diplomatic distancing, the protocol of ontological hygiene and the principle of "active presence". The latter

is defined as a key mechanism for overcoming cognitive overload by transferring reflection into the plane of concrete action, which provides the student with existential stability and professional autonomy.

Keywords: culture of thinking, cognitive space, object-oriented ontology, hyperobject, self-regulation, affective navigation, active presence.

Вступ. Сучасні педагогіка та психологія все частіше стикаються з когнітивним перевантаженням здобувачів освіти, де традиційні методи вольового контролю («зібратися», «придушити тривогу») демонструють свою неефективність [2]. В умовах екзистенційного тиску (війна, інформаційний хаос) афективні процеси виявляють високу автономію, що потребує нових метатеоретичних підходів до саморегуляції. Традиційне розуміння саморегуляції як вертикальної ієрархії, де розум панує над афектом, сьогодні вичерпало свій пояснювальний потенціал, адже пряме вольове придушення автономного афекту лише посилює внутрішню напругу, створюючи ефект «онтологічного тертя» (глибинного супротиву між автономними об'єктами психіки). На заміну цій логіці підпорядкування ми пропонуємо модель саморегуляції, що базується на принципах Об'єктно-орієнтованої онтології (ООО).

Аналіз останніх досліджень. Слід зауважити, що на сьогодні в Україні об'єктно-орієнтована онтологія представлена переважно у філософському дискурсі. Дослідники (такі як В. Корчевний [3], Н. Шолуха [6], Н. Філик [5]) аналізують праці Грема Гармана, Кантена Меясу та інших представників цього напрямку як суто метафізичні чи естетичні концепції. Денис Семенов застосовує принципи ООО в політологічному дискурсі, розглядаючи Україну як об'єкт [4]. Проте безпосереднього застосування принципів ООО до психологічних та педагогічних аспектів саморегуляції здобувачів освіти, особливо в контексті подолання екзистенційного тиску війни, досі не проводилося.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці нової моделі саморегуляції здобувачів освіти, що базується на засадах об'єктно-орієнтованої онтології (ООО). Центральним завданням роботи є переосмислення культури мислення як складного когнітивного простору, який дозволяє особистості здійснювати ефективну афективну навігацію в умовах граничного тиску та інформаційного хаосу воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Об'єктно-орієнтована онтологія або об'єктно-орієнтована філософія була започаткована американським філософом Гремом Гарманом [1], а розвивали її в тому чи іншому вигляді Леві Р. Брайант (Levi R. Bryant) [8], Тімоті Мортон [10, 11, 12], Ян Богост (Ian Bogost) [7] та інші. ООО – реалістична філософія, яка стверджує, що реальність складається з об'єктів – буквально все є об'єктом і нічого не відбувається поза ними. Об'єкти мають власну реальність, причому, слідуючи концепції Канта про феномен і ноумен («річ-в-собі»), їх прихована сутність завжди «вилучена» (*withdrawn*). Ми маємо справу лише з чуттєвими компонентами, адже лише так ми готові їх сприймати [9, р. 24–25].

Розглянута крізь призму об'єктно-орієнтованої онтології (ООО) взаємодія між культурою мислення та емоційно-вольовими процесами набуває характеру *пласкої онтології*, де мислення, емоції та вольові акти постають як *автономні реальні об'єкти* [1, с. 52-56]. Грем Гарман з цього приводу зазначає, що «онтологія – це відгалуження філософії, зосереджене на засадничих питаннях про те, що являють собою реальність та реальні речі. ООО вживає термін “пласка онтологія” у тому самому сенсі ... це така онтологія, що *спочатку* розглядає всі об'єкти однаково замість одразу припускати, що різні типи об'єктів потребують абсолютно різних онтологій» [там само, с. 52, *курсив* в оригіналі].

Культура мислення в такому контексті визначається не як домінування розуму, а як здатність суб'єкта до навігації в складному екологічному просторі внутрішніх об'єктів. У психологічному вимірі це означає перехід від розуміння емоцій як «моїх станів» до визнання їх автономними «внутрішніми об'єктами», що мають власну онтологічну вагу та «вилучену» сутність. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба переосмислити роль культури мислення: вона має бути представлена не як диктат розуму над почуттями, а як складний *когнітивний простір*, що забезпечує «дипломатичну» взаємодію між автономними об'єктами психіки.

Таке переосмислення означає відмову від намагань «виправити» чи «покращити» емоційний об'єкт, що неминуче призводить до опору самої структури психіки. Натомість культура мислення як *когнітивний простір* фокусується на створенні якісного «дипломатичного» майданчика зв'язку, де стає можливим «співіснування» без поглинання. Психологічна специфіка такого динамічного простору полягає в тому, що він виступає інтенційним (від лат. *intendere* – спрямовувати) полем.

У цьому полі автономний об'єкт «Емоція» (наприклад, тривога чи гнів) презентує свої чуттєві якості, не відкриваючи своєї вилученої суті, а об'єкт «Мислення» взаємодіє з ними через систему значень та метафор. Таким чином, культура мислення стає формою *онтологічної дипломатії*: замість того, щоб ідентифікувати себе зі станом («я розлючений»), суб'єкт вибудовує простір зв'язку, в якому він може спостерігати взаємодію між «собобою» та «об'єктом гніву». Це дозволяє уникнути колапсу дистанції, який у психології часто описується як афективне затоплення (*affective flooding*) [13].

Для сучасної психології такий підхід відкриває шлях до нової моделі саморегуляції – *афективної навігації*. У цій моделі цілісність особистості досягається не через диктатуру «Я», а через екологічну збалансованість внутрішнього простору зв'язку. Культура мислення, працюючи як *когнітивний простір*, дозволяє особистості витримувати високу напругу в умовах граничного тиску, зберігаючи статус цілісної особистості.

Особливої актуальності такий підхід набуває в умовах викликів воєнного часу. Для позначення війни як одного з об'єктів в рамках «пласкої онтології» ми будемо використовувати термін Макро-Гіпероб'єкт, запозичуючи цей термін у іншого представника ОО, британського філософа Тімоті Мортон [12]. У своїх творах, переважно присвячених екологічній проблематиці, для позначення сутностей, які настільки масштабні, що «прошивають» нашу реальність наскрізь, Тімоті Мортон вводить концептуальний термін – гіпероб'єкт. У книзі «Екологічна думка» (*The Ecological Thought*, 2010) Т. Мортон пише: «Термін *гіпероб'єкти* використовується для позначення речей, які мають величезний розподіл у часі та просторі відносно людини» [11, р. 130–135, курсив в оригіналі]. Класичними прикладами гіпероб'єктів у Мортон є глобальне потепління, інтернет або радіоактивні речовини (наприклад, плутоній), чий період існування виходить за межі людського досвіду [12, р. 1–7].

У нашому випадку війна як Макро-Гіпероб'єкт настільки масштабно розподілена в часі та просторі, що її неможливо охопити цілісним поглядом або звести до суми бойових дій, втрат, очікувань та сподівань. Війна як Макро-Гіпероб'єкт не обмежена лінією фронту; вона пронизує економіку, цифрові мережі, психосматику та саму структуру повсякденності. Префікс Макро- в даному випадку показує, що в середині цього макро-середовища (Макро-Гіпероб'єкта війни) конденсуються різноманітні масштабні афективні стани – психологічна травма, колективна тривога та депресивні стани (фони) тощо, які також є гіпероб'єктами.

В контексті нашої моделі ми розглядаємо війну в якості Макро-Гіпероб'єкта, який не є чимось зовнішнім стосовно людини та її психіки. Війна пронизує когнітивний простір культури мислення, викривлюючи його топологію. Якщо у звичайному стані когнітивний (інтенційний) простір є умовно «прозорим» і дозволяє вільно спрямовувати увагу на об'єкти, то в умовах Макро-Гіпероб'єкта війни цей простір набуває властивостей кривини та в'язкості. В'язкість (*viscosity*) за Мортоном – це одна із засадничих властивостей гіпероб'єктів, яка полягає в тому, що ви не можете дистанціюватися від гіпероб'єкта; він буквально «прилипає» до вас, роблячи неможливою позицію стороннього спостерігача [12, р. 27–37].

У своїй книзі «Гіпероб'єкти: філософія та екологія після кінця світу» (*Hyperobjects: Philosophy and Ecology after the End of the World*, 2013) Т. Мортон зазначає: «Гіпероб'єкти в'язкі. Вони “прилипають” до істот, які в них залучені». Далі він деталізує ідею неможливості позиції стороннього спостерігача: «Чим більше ми знаємо про гіпероб'єкти, тим більше усвідомлюємо, що ми приклеєні до них» [12, р. 27–30]. Найбільш виразно в'язкість проявляється через механізм румінацій – нескінченного «пережовування» одних і тих самих тривожних думок. У класичній психології це часто сприймається як спроба аналізу, проте в онтології Мортон це і є момент «прилипання» до гіпероб'єкта.

Намагаючись «розплутати» логіку війни, особистість лише збільшує площу контакту з нею. Наприклад, нескінченне перегортання новинних стрічок (*doomscrolling*) є актом «прилипання» до в'язкої структури гіпероб'єкта. Кожен новий заголовок не дає ясності, а лише посилює «інерцію застрягання», де когнітивний простір стає липким середовищем, що гасить живий внутрішній резонанс і замінює його нав'язливим дублюванням форми самого гіпероб'єкта (страху, тривоги, загрози, хаосу).

У цьому випадку саморегуляція полягає у відмові від спроб «швидко вирватися» з контексту війни або винести її за межі свідомості. Культура мислення трансформується у визнання *неминучості присутності*; ми вчимося функціонувати, визнаючи в'язкість Макро-Гіпероб'єкта війни не як перешкоду, а як нову іманентну *якість* власного когнітивного простору. Замість різких рухів (спроб

ігнорування чи вольового придушення), що лише глибше занурюють у стан заціпеніння, ми пропонуємо практикувати «екзистенційну плавучість» та «повільну навігацію» – поступове розширення зони функціонування всередині в'язкого середовища, де метою є не звільнення від липкості досвіду, а відновлення здатності рухатися разом із ним.

Низку інших дієвих рекомендацій ми пропонуємо наприкінці статті.

Перенесення моделі когнітивного простору в площину педагогічної взаємодії зумовлює радикальний перегляд традиційних освітніх стратегій. Якщо класична педагогіка базувалася на ідеї «трансляції знань» від суб'єкта (викладача) до об'єкта (здобувача), то в координатах об'єктно-орієнтованої онтології освітній процес постає як складна мережа взаємодій між автономними інтелектуальними та емоційними об'єктами. Культура мислення в цьому контексті трансформується з дидактичної мети на екологічний інструмент навігації, що дозволяє здобувачу освіти вибудовувати власну архітектуру зв'язків із навчальним матеріалом, не втрачаючи при цьому внутрішньої цілісності під тиском зовнішніх вимог.

Педагогічний аспект використання когнітивного простору передбачає перехід від «дидактики тиску» до «педагогічної дипломатії». У межах цього підходу навчальна дисципліна або конкретне завдання розглядаються не як пасивний контент, а як автономний «інформаційний об'єкт» із власною вилученою сутністю. Завдання педагога полягає не в тому, щоб змусити студента «засвоїти» об'єкт, а в тому, щоб допомогти йому сконструювати ефективний простір взаємодії з ним. Це дозволяє студенту вступити у «переговори» зі складністю навчального матеріалу, де культура мислення виступає модератором, що узгоджує інтелектуальний виклик із поточним афективним станом особистості.

Чудовий приклад такої стратегії наводить Т. Мортон у книзі «Бути екологічним» (*Being Ecological*, 2018). Зазначимо, що в цій роботі автор, в контексті свого захоплення буддизмом, наводить буддійську типологію емоційної енергії: «Викладання включає роботу з різними типами емоційної енергії, але в основі цього три різновиди, і ви повинні переходити від одного до іншого. Це полуниця, шоколад та ваніль, відомі також як пристрасть, агресія та невігластво, що відповідає загальній буддистській типології емоцій» [10, р. 28].

Отже, «Бути екологічним – все одно, що бути викладачем. Коли ви тільки починаєте викладати, ви лізете зі шкіри геть, і це просто болісно. Вам хочеться подобатися студентам. А ще хочеться, щоб вони вам подобалися. Ви не хочете відчувати муки, які самі ж і провокуєте, оскільки надто вже стараєтесь. Ви починаєте працювати з агресією (або кидаєте роботу). Ви розумієте, що стали простором для негативних, але також позитивних почуттів – і ваших, і студентів, і ваше завдання в тому, щоб стримувати ці почуття на благо студентів. Потім ви питаєте себе, чому ви так напружуєтесь, і, можливо, починаєте відпускати віжки. Починаєте довіряти. І розуміти що ви викладач, неважливо який, оскільки принаймні одна людина знає, що ви її викладач. Тепер можна розслабитись» [10, р. 153].

Така зміна парадигми дозволяє розв'язати проблему когнітивного вигорання та «онтологічного тертя» в освітньому просторі. Навчання перестає бути процесом авторитарної експансії у внутрішній світ здобувача, перетворюючись на практику розширення меж його когнітивного простору. Культура мислення в такому випадку полягає у вмінні розрізняти власну суверенність та присутність «об'єктів тривоги» чи «об'єктів тиску дедлайнів», створюючи дистанцію, необхідну для продуктивної діяльності. Викладач у такій системі стає не просто джерелом інформації, а архітектором освітнього середовища, який сприяє формуванню у здобувачів навичок онтологічної гігієни та афективної навігації.

Отже, впровадження об'єктно-орієнтованої моделі в педагогіку дозволяє розглядати формування культури мислення як процес створення гнучкого та стійкого простору саморегуляції. Це забезпечує здобувачу освіти можливість не просто накопичувати знання, а зберігати екзистенційну плавучість у в'язкому інформаційному середовищі, перетворюючи кожен навчальну ситуацію на акт зміцнення власної автономії та професійної стійкості.

У контексті вищесказаного ми пропонуємо наступні **практичні рекомендації** для викладачів та здобувачів освіти. Основна мета – перехід від «дидактики тиску» до «педагогічної дипломатії», де культура мислення стає інструментом збереження цілісності особистості.

1. Відмова від «педагогічного диктату» на користь партнерської взаємодії

В освітньому процесі викладач має змінити роль із «транслятора істини» на модератора пізнавального зв'язку. В межах пропонованого підходу знання розглядається як *автономний об'єкт*, який

неможливо просто «передати» – особистість має вибудувати з ним власний інтелектуальний контакт через особисту зацікавленість та власні зусилля.

Рекомендація: використання методів проблемного навчання, де кожне завдання постає як складний виклик (невідомий об'єкт). Здобувач не просто шукає готову відповідь, а вступає у «переговори» зі складністю цього завдання, тренуючи власну волю та здатність до самостійного вибудовування зв'язків. Це перетворює навчання з механічного процесу на акт зміцнення автономії особистості.

2. Стратегія «дипломатичного дистанціювання» (замість боротьби зі стресом)

Замість виснажливих спроб «перемогти» тривогу або «придушити» втому, рекомендується визнати ці стани автономними об'єктами, що мають право на тимчасову присутність у внутрішньому просторі.

Рекомендація: практикувати «розмежування суверенітетів». Здобувач освіти має вчитися декларувати автономію власного «Я»: розмежовувати власну цілісність та присутність об'єкта «Тривога». Це знижує в'язкість середовища і дозволяє перейти від емоційного заціпеніння до дипломатичного управління ресурсами часу та уваги.

3. Трансформація навчального навантаження у «партнерську мережу»

Будь-яке складне завдання (іспит, проєкт, дедлайн) слід сприймати не як ворожий тиск, а як гіпероб'єкт, з яким необхідно укласти тимчасову «дипломатичну угоду».

Рекомендація: перехід від режиму екзистенційної пасивності (коли здобувач відчуває себе поглинутим обставинами) до статусу активної присутності. Це досягається через поділ великого «в'язкого» завдання на ланцюжок дрібних, конкретних дій. Кожна виконана дія фіксує автономію особистості як рівноправного та суверенного об'єкта в загальній мережі взаємодій. Такий підхід дозволяє послідовно зменшувати онтологічний опір середовища, перетворюючи його внутрішню в'язкість на простір для продуктивної реалізації.

4. Протокол «онтологічної гігієни» в цифровому просторі

Освітній простір сьогодні нерозривно пов'язаний із надлишковим інформаційним потоком, який спричиняє «когнітивне перевантаження».

Рекомендація: встановлення жорстких кордонів взаємодії з інформаційними гіпероб'єктами (новинами, соцмережами). Культура мислення передбачає навичку «виходу з мережі» для відновлення цілісності. Автономія особистості прямо залежить від здатності вчасно припинити «трансляцію» чужих станів і повернутися до власного центру дії.

5. Принцип «дієвої присутності»

Найкращим засобом проти онтологічного розпаду (втрати цілісності через відчуження або поглинання афектом) є переведення будь-якої рефлексії у площину конкретної дії.

Рекомендація: у моменти максимального інтелектуального або емоційного тиску здобувачі освіти повинні навчитися зміщувати акцент з «думки про проблему» на «технічне виконання процесу». Це дозволяє синхронізуватися з реальністю, досягаючи стану онтологічного резонансу, де результативність навчання зростає без втрати внутрішніх сил.

Впровадження даних рекомендацій дозволяє трансформувати освітній простір із зони постійного стресу в екологічне середовище, де культура мислення забезпечує особистості реальну автономію та здатність до навігації в умовах граничних навантажень.

Висновки. Таким чином, замість традиційних ієрархічних моделей саморегуляції, що показали свою недієздатність в умовах граничних викликів воєнного часу, нами була розроблена модель, що базується на принципах Об'єктно-орієнтованої онтології (ООО). Розглянуті в координатах «пласкої онтології» складові психіки (думки, афекти, воля) набувають автономного статусу реальних об'єктів. У цьому зв'язку переосмислення культури мислення як когнітивного простору «зустрічі» цих об'єктів дає змогу говорити про саморегуляцію як про «онтологічну дипломатію». Концептуалізація тотального впливу війни як Макро-Гіпероб'єкта дозволяє визначити «в'язкість» (*viscosity*) як іманентну якість когнітивного простору, конституційованого реаліями воєнного часу. Це означає, що воєнний контекст перестає бути зовнішньою обставиною, стаючи іманентною якістю середовища, у якому розгортається мислення та саморегуляція суб'єкта. Тому будь-які намагання вирватися з-під тиску війни як Макро-Гіпероб'єкта ще глибше затягують особистість у вир негативних емоцій. Зважаючи на це наша модель саморегуляції пропонує методи екзистенційної плавучості та повільної навігації. Застосування такої моделі в педагогічному аспекті вимагає переходу від дидактичного

тиску до педагогічної дипломатії. Практичні рекомендації щодо застосування цієї моделі спрямовані на формування у здобувачів освіти навичок «дієвої присутності», що дозволяє перетворювати когнітивний тиск на ресурс для стабілізації внутрішнього психологічного простору.

Література:

1. Грем Гарман. *Об'єктно-орієнтована онтологія. Нова теорія всього*. Пер. з англ. Р. Черевко. Львів: Контур, 2025. 288 с.
2. Когнітивне перевантаження. *Український психологічний ХАБ*. URL: <https://share.google/huE8MBX73tPaPPAWt> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Корчевний В. О. Як мислити іншість в її іншості: здобутки й обмеження об'єктно-орієнтованої онтології Грема Гармана. *Зустріч з Іншим як виклик*: тези 15-ої міжнар. наук. конф. «Філософія: нове покоління» (Київ, 21–22 квіт. 2023 р.). Київ: НаУКМА, 2023. С. 59–62.
4. Семенов Д. Об'єкт і його симбіози: теперішнє і майбутнє України з позицій об'єктно-орієнтованої онтології. *Koinè. The Almanac of Philosophical Essays*. 21 January 2026. URL: <https://share.google/owkznI3kY0DzqGkKb> (дата звернення: 1.02.2026).
5. Филик Н. Спекулятивний нігілізм: критика проекту Меясу як радикальної форми філософської зневіри. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філософія»: науковий журнал*. Острог: Вид-во НаУОА, 2025. № 29. С. 108–111.
6. Шолуха Н. Естетика тілесності в об'єктно-орієнтованій онтології (на прикладі серіалу «Світ Дикого Заходу»). *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2019. Вип. 23. С. 113–117.
7. Bogost I. *Alien Phenomenology, or What It's Like to Be a Thing*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2012. 166 p.
8. Bryant L. R. *Onto-Cartography: An Ontology of Machines and Media*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014. 312 p.
9. Harman G. *The Quadruple Object*. Winchester (UK); Washington: Zero Books, 2011. 157 p.
10. Morton T. *Being Ecological*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2018. 216 p.
11. Morton T. *The Ecological Thought*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2010. 184 p.
12. Morton T. *Hyperobjects: Philosophy and Ecology after the End of the World*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2013. 240 p.
13. Zembylas M. *Emotion and Traumatic Conflict: Reclaiming Healing in Education*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 288 p.